

А.І.Михайлишин,

Івано-Франківський університет права
ім. Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій за останні роки в Україні як фактор розвитку економіки та інтернаціоналізації виробництва. Виявлено деформаційні процеси їх здійснення та запропоновано деякі шляхи щодо покращення використання прямих іноземних інвестицій.

The article deals with dynamic of direct foreign investments during the last years in Ukraine as the factor of economic development and internalization's production. The article reveals deformative processes of their realization and offers the ways for improvement of direct foreign investments.

Враховуючи обмеження фінансових ресурсів в Україні, одним із джерел подальшого розвитку економіки та активної інтеграції країни у процес транснаціоналізації світової економіки є залучення та раціональне використання прямих іноземних інвестицій.

Адже прямі іноземні інвестиції (ПІІ) як джерело фінансування розвитку економіки та здійснення державних видатків, на відміну від міжнародних кредитів, мають довготривалу стратегію розвитку і покликані прискорити темпи росту, підвищити зайнятість, диверсифікувати структуру економіки країни, за умов їх раціонального використання та дотримання галузевих і регіональних особливостей.

Глобалізація світової економічної системи створила нові можливості для країн, що беруть активну участь в інтернаціоналізації виробництва та міжнародній інтеграції до світових систем господарювання. До таких країн належить і Україна, хоч процес їх входження у світову економіку, як і інших пострадянських країн, виявився дуже важким. Тому зважаючи на вищевказане, слід визначити стійкі та ефективні пріоритети розвитку, покликані забезпечити структурні зміни розвитку економіки та нарощування виробничих потужностей, вжити заходів щодо побудови оптимальної та ефективною інвестиційної моделі залучення, розподілу та використання ПІІ.

Дослідження проблем доступу України до світового ринку капіталів перебуває у центрі уваги багатьох вчених-науковців і широко описуються в працях В.Будкіна, І.Бланка, В.Білошанки, В.Геєця, Дж.Гелбрейта, В.Губського, Дж.Даннінга, Ч.Кіндлебергера,

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

1	2	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього:	1438,2	3875,0	269,4	16890,0	435,9	29489,4	174,6	37621,5	127,6
Кіпр	86,1	377,7	438,7	1635,0	432,9	5941,8	363,4	8534,0	143,6
Німеччина	166,5	240,9	144,9	5503,7	2284,6	5917,9	107,5	6826,9	284,3
Нідерланди	119,6	362,2	302,8	919,5	253,9	2511,2	273,1	3253,7	129,6
Австрія		124,5		1439,5	1156,2	2075,2	144,2	2564,9	123,6
Сполучене Королівство	100,3	312,0	311,1	1174,8	376,5	1968,8	167,6	2329,2	118,3
Російська Федерація	106,2	286,6	269,9	835,8	291,6	1462,2	174,9	2097,4	143,4

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Продовження табл. 1

1	2	2	3	4	5	6	7	8	9
США	263,0	639,5	243,2	1387,4	217,0	1436,8	103,6	1522,5	106,0
Франція				87,9		1046,2	1190,2	1266,1	121,0
Віргінські острови, Британські		192,8		736,5	382,0	1045,7	142,0	1248,7	119,4
Швеція	22,1	89,2	403,6	134,1	150,3	1006,6	750,6	1260,3	135,1
Польща	25,4	62,8	247,2	225,5	359,0	670,5	297,3	717,2	107,0
Швейцарія	49,7	163,3	328,6	456,4	279,5	583,8	127,9	702,2	120,3
Угорщина	26,4	58,3	220,8	191,0	327,6	400,9	209,8	532,5	132,8
Люксембург				77,8		210,7	270,8	200,3	95,1
Данія				130,4		181,2	139,0	179,9	99,3
Канада				154,3		178,6	115,7	116,9	65,5
Корея		170,4		172,2	101,1	167,6	97,3	170,2	101,5
Греція				19,3		151,2	783,4	158,3	104,7
Італія		72,2		117,4	162,6	150,4	128,1	887,8	590,3
Інші країни	321,4	593,1	184,5	1490,6	251,3	2382,1	159,8		

Слід зазначити, що з прямими інвестиціями пов'язують такі позитивні моменти, як впровадження нових технологій,

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

переоснащення виробництва та їх реструктуризація, насичення ринку необхідними товарами виробничого і споживчого характеру, розширення товарного асортименту, залучення національних підприємств до нових видів менеджменту, управлінських знань, культури виробництва й ведення бізнесу. Прямі іноземні інвестиції сприяють створенню додаткових робочих місць, розвитку дійсної конкуренції у монополізованих галузях, зростання доходів Державного й місцевих бюджетів, скороченню дефіциту платіжного балансу й дефіциту грошових ресурсів для фінансування процесів перебудови та розвитку економіки.

Починаючи з 2001 р., чистий щорічний приріст іноземного капіталу становив (млрд. дол. США): 2001 р. – 0,68; 2002 р. – 0,92; 2003 р. – 1,32; 2004 р. – 2,25; 2005 р. – 7,84; 2006 р. – 4,72; 2007 р. – 7,88. Обсяг ПІІ на одного мешканця України зріс з 94,0 дол. США у 2001 р. до 710,0 дол. США у I півріччі 2008 р. [14].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в Україну, на 01.10.2008 р. становив 37,6 млрд. дол. США, або 812 дол. на особу і зріс порівняно з 2007 р. на 40,9%.

Інвестиції надійшли з 114 країн, причому на 10 з них припадає майже 80,3% загального обсягу. Найбільші країни-інвестори: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Сполучене Королівство, обсяги яких на початок жовтня 2008 р. склали від 22,7 до 6,2 % і за рік суттєво змінили структуру (рис. 1).

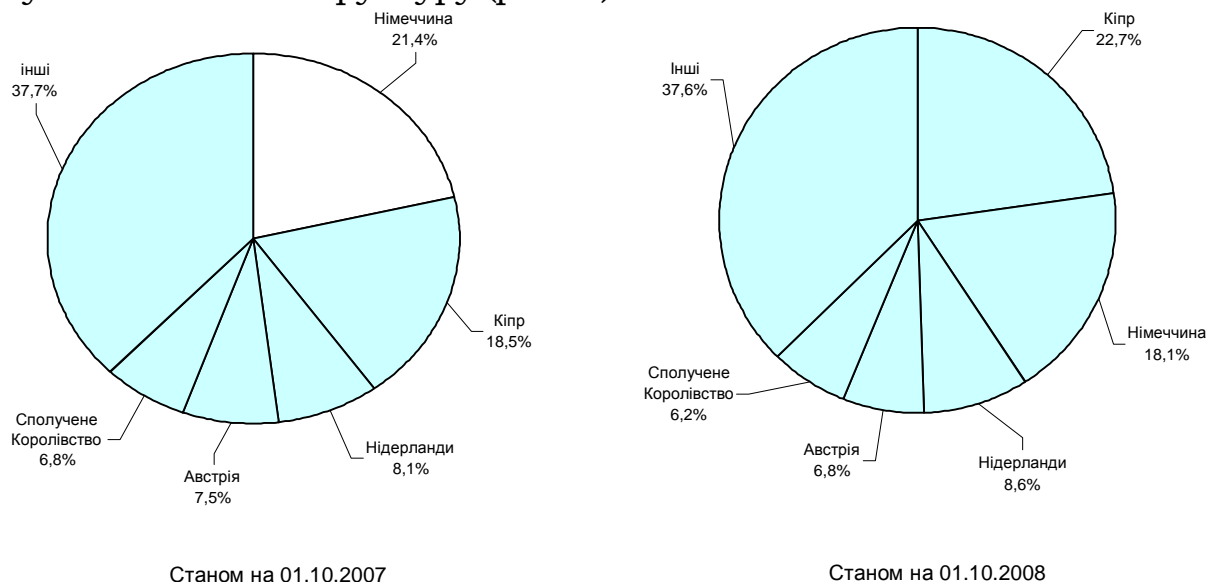

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами-інвесторами за 2007 та 2008 рр. [12]

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Зросла питома вага ПІІ з Кіпру в економіку України на **4,2%** і зменшилась частка надходжень з Німеччини на **3,3%**, з Австрії – на **0,7%**, Сполученого Королівства – на **0,6%**.

Проте позитивні тенденції інвестиційної складової спостерігаються лише з кількісного боку. Якщо говорити про якісний, то вони мають в основному спонтанний, а не цільовий характер. Це видно з їх галузевої структури (рис. 2, 3).

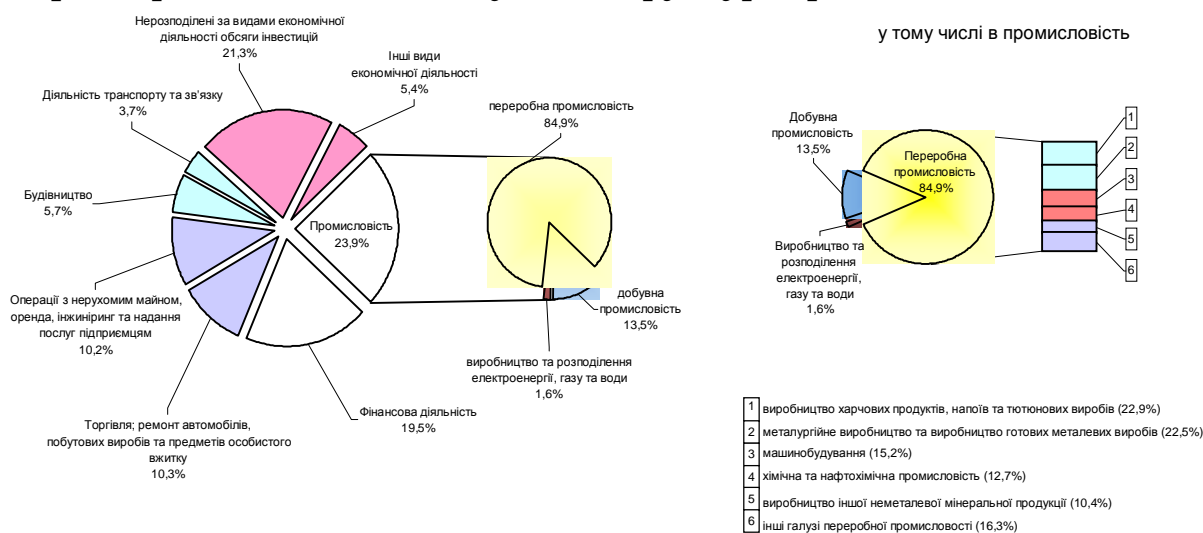

Рис. 2. Структура прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності станом на 01.10.2008 р. [12]

Прямі іноземні інвестиції залучаються в основному в операції з нерухомістю, оренди, інжинірингу, надання послуг підприємцям (**10,2%**); фінансову діяльність (**19,5%**); торгівлю (**10,3%**) тощо (в основному, сфери економіки, що забезпечують швидке обертання капіталу) і дуже мало вкладаються в добувну промисловість, нафтогазову, легку, харчову, що змушує підприємства України імпортувати великі партії таких товарів, які могли б виробляти в Україні. Загалом частка промисловості в загальній структурі ПІІ становить **23,9%**, з них переробна – **84,9%**, добувна – **13,5 %**, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – **1,6%**. Така хаотичність суттєво вплинула на загострення кризових ситуацій, які переживає Україна сьогодні.

Про неефективну складову інвестиційної політики держави та підтримки іноземних інвестицій свідчить їх розподіл, що аж ніяк не забезпечує найбільш важливі для розвитку держави галузі та види економічної діяльності. На сьогодні галузева структура освоєння іноземних інвестицій з точки зору стимулювання виробництва є нераціональною. Протягом **2008** року

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

спостерігається тенденція до нарощування обсягів ПІІ суб'єктами господарювання, що здійснюють фінансову діяльність – на **2048,1** млн. дол. США, операції з нерухомим майном, оренди, інжинірингу і надання послуг підприємцям – на **942,4** млн. дол., будівництво – на **468,7** млн. дол., а також на підприємствах промисловості – на **858,2** млн. дол., у тому числі переробної – **725,9** млн. дол.

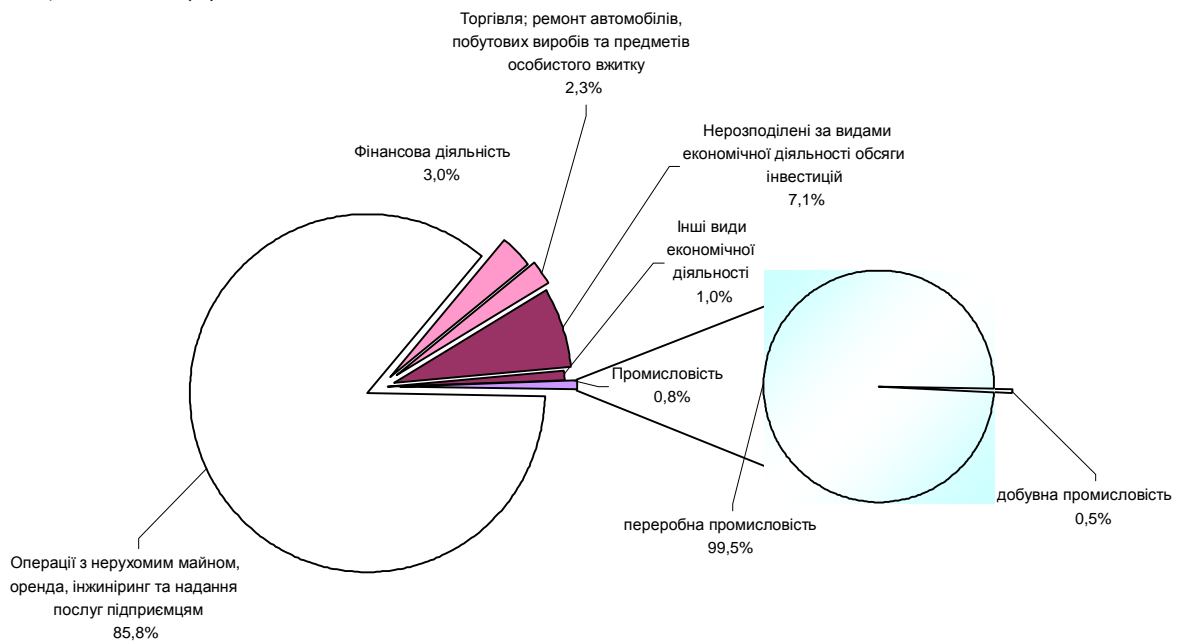

Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій з України за видами економічної діяльності підприємств-інвесторів станом на 01.10.2008 р. [12]

Найбільша частка підприємств інвестує в операції з нерухомим майном, оренди, інжинірингу, надання послуг підприємцям, що в загальній структурі на **01.10.2008** року склало **85,8%**. На фінансову діяльність спрямовувалося **3,0%**; торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – **2,3%**; нерозподілені за видами економічної діяльності обсяги інвестицій склали – **7,1%**, інші види – **1,0%**. Причому частка промисловості є вкрай мізерною, лише **0,8%**.

Привертає увагу значна нерівномірність залучення прямих іноземних інвестицій між регіонами. Значний потік інвестицій іде в найрозвинутіші регіони України: м. Київ (**33349,3** млн. дол.; в **3768** підприємств; **32,1%** всього обсягу іноземних інвестицій) та Київську (**285,4** млн. дол.; **331** підприємство і **6,7%**), Дніпропетровську (**324,4** млн. дол.; **640**; **9,3%**), Донецьку (**237,8** млн. дол.; **648**; **6,1%**), Харківську (**333,2** млн. дол.; **8,9%**)

області, де їх обсяг складає більше половини від загальної кількості, причому на столицю припадає третина із них і далеко не в галузі реальної економіки. Така тенденція свідчить про нераціональне ведення інвестиційної політики держави. Інвестиції в розрахунку на одну особу теж характеризувалися значними регіональними розбіжностями. Станом на **01.10.2008** р. найвищі показники зафіксовані в м. Києві – **5098,5** дол. США; Дніпропетровській – **984,9** дол.; Київській – **797** дол.; Харківській – **629,9** дол.; Запорізькій – **533,8** дол.; Одеській – **412** дол.; Волинській – **406,5** дол. області. Водночас, не досягає рівня **100** дол. ПІІ в розрахунку на одну особу в п'яти областях України: Тернопільській (**51,2** дол.). Кіровоградській (**56,3** дол.), Чернівецькій (**73,3** дол.), Чернігівській (**87,1** дол.), Вінницькій (**97,4** дол.) [12].

Широкомасштабне залучення інвестицій в економіку України, на нашу думку, стримують кілька чинників, зокрема: політична нестабільність, неефективне і нестабільне законодавства, неоднакові умови вкладення капіталу вітчизняних та іноземних інвесторів, відсутність надійної ефективною системи страхування іноземних інвестицій, недосконала податкова система, високий рівень корупції в органах державної влади, невисокий рівень національного інвестиційного маркетингу та менеджменту, непрозорість вітчизняної інвестиційної структури, високі інвестиційні ризики і т.п. Серед причини, через які іноземні фірми не поспішають вкладати кошти в Україну, а віддають іншим країнам можна виділити: часті зміни правил гри на ринку, які обумовлені нестабільністю, недосконалістю й невизначеністю законодавства та державної політики; труднощі з одержання певної інформації, необхідної інвесторам для організації бізнесу в Україні; значні витрати на вхід до українського ринку, які пов'язані з високим рівнем корупції й бюрократизму; невідповідність між рівнем інвестиційних ризиків та прибутковістю інвестицій; надмірний для легального бізнесу фіскальний тиск; «тінізація» економіки, яка суттєво ускладнює співробітництво ТНК із багатьма вітчизняними підприємствами.

Зокрема, до проблем, з якими найчастіше стикаються інвестори, можна віднести бюрократію і відсутність прозорості щодо процесу отримання дозволів та ліцензій, неоднозначність трактування нормативно-правових актів щодо інвестиційної діяльності, корумпованість судової системи, питання податкової, митної та

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

візової політики [6]. Тому надалі уряду України для стабільного і якісного зростання економіки, модернізації і динамічності розвитку пріоритетних галузей та окремих виробництв, а особливо розвитку експортного потенціалу, окрім надання певних преференцій іноземним інвесторам, необхідно забезпечити поліпшення економічного становища країни, макроекономічної стабільності, створити платоспроможний внутрішній ринок, а основне, стабільне та передбачуване сприйняття країни іноземним інвестором. Перш за все потрібно здійснити структурні зміни на користь забезпечення населення власними споживчими товарами, адже, не секрет, що більшу половину споживчих товарів Україна імпортує, що вимагає наявності іноземної валюти і в умовах кризи є надзвичайно проблематичним.

Щодо вкладення національних (українських) інвестицій в економіку інших країн, то стан справ тут значно гірший.

Як відомо, вивезення капіталу за кордон (у грошовій чи товарній формі) здійснюється з метою виробництва в першу чергу такої продукції чи послуг, яких потребує держава, або з метою отримання надприбутків (освоюючи дешеві регіональні ресурси). Вивіз інвестицій в основному пов'язується з створенням ТНК.

На жаль, Україна ще не використовує таку доцільність. Обсяги прямих інвестицій, які вкладає Україна в економіку інших держав, не тільки незначні за обсягом, а й нерівномірні за роками вкладення і, в основному **93,7%**, вкладаються в республіку Кіпр, очевидно, як тіньові кошти. Адже площа Кіпру **9,4** тис. км. кв., населення **734** тис. осіб, вкрай бідний на сировинні ресурси і немає розвинених ТНК. Динаміка прямих інвестицій з України в економіку інших держав показана в табл. 2.

Таблиця 2

*Прямі інвестиції з України в економіку інших держав
(на кінець року) [9, 10, 11]*

млн. дол. США

	2000	2 005	% до 2000	2007	% до 2005	На 01.10.08	% до 2007
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього:	170,3	219, 5	540,0	6196,6	2823,1	6218,6	100,4
Кіпр	2,4	2,1	87,5	5825,5	2774,0	5826,1	100,0
Російська Федерація	68,1	102,9	151,1	148,6	144,4	110,5	74,4
Польща	0,3	21,3	7100,0	30,1	141,3	47,4	157,5
Латвія				30,7		33,8	110,1
Панама				18,9		19,8	104,8

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
Іспанія	13,8	18,9	137,0	13,8	73,0	16,4	118,8
Віргінські острови, Британські				10,9		12,3	112,8
Казахстан				0,8		27,2	3400,0
Грузія	0,9	2,2	244,4	28,0	1272,7	31,8	113,6
Вірменія				12,8		13,8	107,8
Молдова				26,7		26,6	99,6
В'єтнам	17,6	15,9	90,3	3,9	24,5	3,9	100,0
Швеція	6,5	4,0	61,5	4,6	115,0	4,8	104,3
Інші країни							

Підприємці-інвестори з України надають перевагу вкладенням інвестицій в операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, надання послуг підприємцям, частка яких у структурі інвестицій становить **85,5%**, що також не сприяє розвитку основних економічних потреб.

Структура прямих інвестицій України також нестабільна і тільки за один останній рік різко змінилася. Так, частка ПІ з України в республіку Кіпр зросла на **31,2%**, натомість, зменшилася частка вкладень у Російську Федерацію (**12,6%**), інших країн (**12%**) і зовсім не інвестовано в Грузію та Польщу, що видно на рис. 4. Тому очікувати від такої структури їх вкладення якоїсь ефективності для України не доводиться.

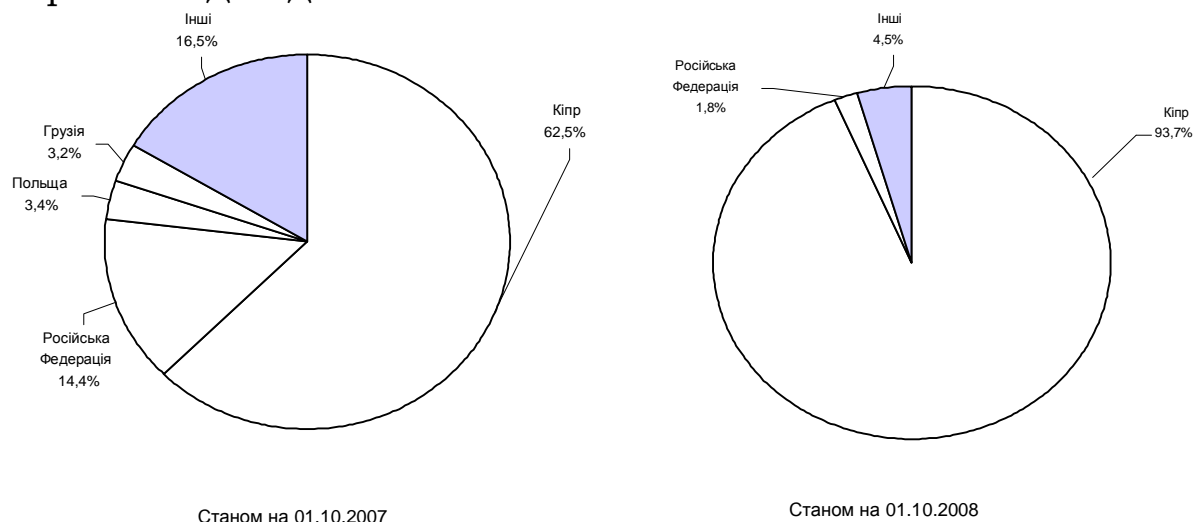

Рис. 4. Структура прямих інвестицій з України в економіку країн світу [12]

Слід також зауважити, що інвестиції за межі України вивозяться в основному з Донецька та Києва (рис. 5), інші регіони поки що мають мізерні вкладення в іноземні країни. А п'ять областей, такі

як Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, офіційно не інвестували економіку інших країн.

Вважаємо, що це практично односторонній рух капіталів в Україну, що посилює національну залежність і послаблює національну безпеку країни. А інвестиції з України можна прирівняти до «практично відсутніх», зважаючи на доцільність та структуру їх здійснення.

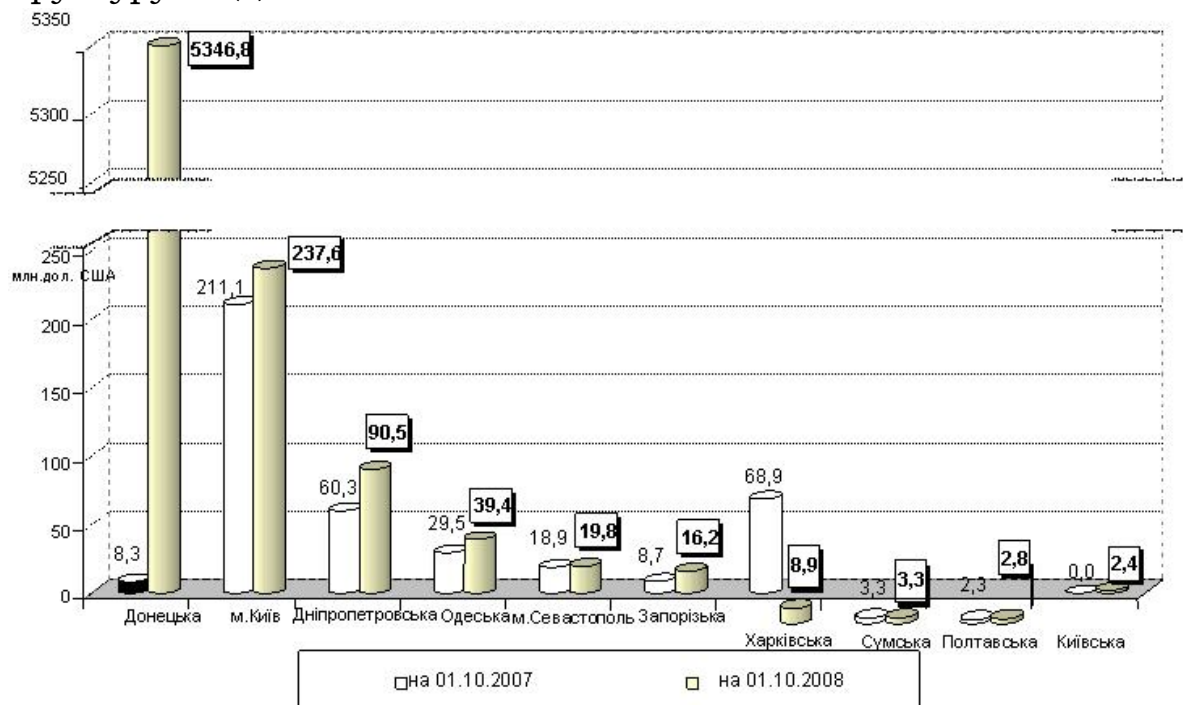

Рис. 5. Прямі інвестиції з регіонів України в економіку країн світу (за найбільшими обсягами) [12]

Отже, Україна, як і інші постсоціалістичні держави світу, нині інтегрується у функціональні структури глобальної економіки, процес транснаціоналізації світової економіки, що становить собою об'єктивно закономірний процес і має бути свідомим, виваженим та раціональним.

Успішне реформування економіки України у нових, глобальних умовах господарювання вимагає широкомасштабних трансформаційних процесів в усіх сферах суспільного життя. Спрямовані на економічне зростання України суттєві структурно-технологічні зрушення передбачають потужне фінансове забезпечення. Такі процеси, як структурне та якісне оновлення виробництва і створення ринкової інфраструктури відбуваються здебільшого шляхом інвестування. Чим активнішим є інвестиційний процес в країні, тим швидше здійснюються ефективні ринкові перетворення [3].

Проведений аналіз інвестиційної діяльності України свідчить, що за роки незалежності наша держава не тільки не створила належної інвестиційної політики залучення капіталів з-за кордону, а й допустила значні прорахунки щодо раціонального й ефективного використання як залученого, так і розміщення національного капіталу, що значно загостило сьогоденну фінансово-економічну та грошово-кредитну кризу, збільшило зростання зовнішньої заборгованості в Україні.

Тому найважливішими завданнями діяльності уряду України на шляху транснаціоналізації світової економіки та впорядкування інвестиційних відносин на найближчу перспективу мають стати: соціально-економічна і політична стабілізація, розробка довгострокового перспективного плану (стратегії) розвитку економіки з урахуванням допущених прорахунків, прийняття відповідних нормативних актів, які б регулювали напрями і доцільність ПІІ та спрямування інвестиційних потоків у сектори економіки, що становлять найбільший інтерес для країни. Пріоритетними напрямками для залучення й підтримки стратегічних інвесторів можуть бути ті, де Україна вже має традиційні виробництва, володіє необхідним ресурсним потенціалом і формує значну потребу ринку у відповідній продукції. Водночас, процес залучення прямих іноземних інвестицій повинен синхронно узгоджуватися із загальнодержавною інвестиційною політикою, дотримуючись відповідних пропорцій і напрямів галузевого та регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Новак А. Як підняти українську економіку. – К.: Гнозис; Київ-Торонто, 2007. – 344 с.
2. Гальчинський А., Єщенко П. Економічна теорія. – К.: Вища школа, 2007.
3. Інвестиційний потенціал України в Умовах глобалізації та транс націоналізації економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Функціонування єврорегіонів в умовах трансформаційної економіки», (Чернівці, 7-8 травня 2009 р.). – Чернівці: ЧТЕІ, 2009. – 256 с.
4. Клодт Хеннінг. Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки. – К.: Таксон, 2006.
5. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / В.Є.Сахаров, В.С.Будкін, С.А.Єрохін та ін. / За заг. ред. В.Є.Сахарова. – [2-ге вид., випр.] – К.: Ін. Юре, 2008 – 432 с.
6. Міжнародна економіка: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козака, Н.С.Логвиної, В.М.Осипова. – К.: ЦУЛ., 2008.
7. Міжнародна економіка: Підручник / Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г. Макогон Ю.В. та ін. / За ред. Ю.Г.Козака, Д.Г.Лук'яненка, Ю.В.Макогона. – [3-те вид.] – К.: Центр навчальної літератури, 2009 - 560 с.
8. Світова економіка: Підручник / Філіпенко А.С., Будкін В.С., Рогач О.І. та ін. / За ред. А.С.Філіпенка, В.С.Будкіна, О.І.Рогача. – К.: Либідь, 2007 – 637 с.
9. Україна у цифрах у 2002 році. Державний комітет статистики України. – К., 2003. – С.267.
10. Україна у цифрах у 2007 році. Державний комітет статистики України. – К., 2008. – С.258.
11. Статистичний щорічник України 1997 р. – К., 1999 р. – С.624.

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

12. Статистичний бюлетень Держкомстату України. Зовнішньоекономічна діяльність у січні-вересні **2008** р. – К., **2008**. - С.5-17, С.94-107.
13. [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.ukrstat.gov.ua.
14. Офіційний сайт міністерства економіки України. – [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.me.gov.ua.